

ANDRZEJ KAROL TEISSEYRE

(11. XI. 1938 - 30. XI. 1991)

Zmarły we Wrocławiu pod koniec listopada 1991r. prof. Andrzej Karol Teisseyre był ostatnim spośród sławnej rodziny geologów lwowsko - wrocławskich. Protoplastą był Wawrzyniec Teisseyre, profesor Politechniki Lwowskiej, na początku naszego stulecia odkrywca struktur wglębnych Podola i Karpat. Od jego nazwiska pochodzi nazwa słynnej linii tektonicznej Teisseyre'a - Tornquista, dzielącej skośnie środkową Europę od Podola po Bałtyk. Syn Wawrzyńca - Henryk - lwowski geograf i geolog, równie sławny jak ojciec, badacz geomorfologii i geologii fliszu karpackiego, autor epokowej pracy o powierzchni szczytowej Karpat (1928), po II-giej wojnie światowej twórca ośrodka geologicznego we Wrocławiu, badacz geologii Sudetów, członek Polskiej Akademii Nauk. Zona Henryka - Julia - uczennica prof. E. Romera, pracująca naukowo w dziedzinie geomorfologii i geologii, to autorka znanej pracy o profilach podłużnych rzek karpackich i wodach mineralnych Sudetów.

Nie należy się dziwić, że dwaj synowie Henryka i Julii - wnukowie wielkiego Wawrzyńca - od dzieciństwa wzrastali w naukowej atmosferze domu, tak bardzo zdominowanego przez geologię. Obaj osiągnęli stopnie samodzielnych pracowników naukowych, obaj nie żyją. Umarli przedwcześnie w średnim wieku, młodszy Andrzej zaledwie w 53-cim roku życia. O Nim przyjdzie mi ze smutkiem pisać.

Urodził się we Lwowie tuż przed rozpoczęciem wojny, lecz wychował we Wrocławiu. Tutaj kształcił się w szkole średniej, tu w latach 1957-1963 odbył studia geologiczne w uniwersytecie. Po uzyskaniu magisterium pracował w Pracowni Geologii Starych Struktur Zakładu Nauk Geologicznych PAN pod kierunkiem prof. K. Smulikowskiego.

Tutaj się doktoryzował (1967), przedkładając znakomitą rozprawę pt. "Charakterystyka sedymentologiczna najniższego kulmu lądowego w północnej części niecki śródsudeckiej". Habilitował się w 1976r. w Uniwersytecie Jagiellońskim, również z prac na temat kulmu ("Sedymentologia i paleogeografia kulmu starszego w zachodniej części niecki śródsudeckiej"). Po habilitacji zmienił pracę, przeniósł się do Instytutu Nauk Geologicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Zajął miejsce ojca, który przeszedł na emeryturę, a więc tak jak ojciec i dziadek włączył się w proces kształcenia geologów, co było tradycją rodu Teisseyre'ów.

Teraz uwidoczniły się Jego wyjątkowe predyspozycje do pracy dydaktycznej. Sumienny i błyskotliwy badacz z nadzwyczajną precyzją przekazywał wiedzę studentom. Uchodził za jednego z najlepszych wykładowców na wydziale.

Rok 1975 jest datą przełomową w życiu i twórczości naukowej Andrzeja Teisseyre'a. Ukazuje się Jego praca: "Ułożenie otoczków w osadach roztek na przykładzie współczesnych i kopalnych koryt karbońskich (niecka śródsudecka, Sudety Środkowe)". Autor coraz bardziej odchodzi od swych zainteresowań w dziedzinie starych formacji sudeckich, a poprzez badania sedymentologiczne zbliża się do osadów rzek współczesnych. Na pierwszym miejscu stawia rzekę, proces sedymentacji korytowej i pozakorytowej, meandrowej, formy koryt i przemiany powiązane ze strukturą osadu. Gdy w literaturze światowej dominują prace znakomitego sedymentologa amerykańskiego Stanley'a Schumma, Andrzej Teisseyre zakłada swoje "laboratorium" terenowe w dolinie górnego Bobru i Strzegomki ("Współczesne procesy rzeczne w dorzeczu górnego Bobru i Strzegomki" 1977, "Przebieg zjawisk fluwialnych w zimie na przykładzie małych rzek sudeckich" 1979). Prace te stały się początkiem cyklu zatytułowanego "Mady dolin sudeckich" część I, II, III, opublikowanego w latach 1985-1988, liczącego (wraz z ilustracjami) 183 strony. Prace na tematy fluwialne zamyka Andrzej Teisseyre dwiema publikacjami książkowymi, które ukazały się już w roku Jego śmierci: "Krewasowanie brzegów i anastomozowanie koryt w dolinie górnego Bobru (Sudety Środkowe)" oraz "Klasyfikacja rzek w świetle analizy systemu fluwialnego i geometrii hydraulicznej". Ta druga, o objętości 210 stron, ma charakter monografii lub podręcznika, jest dziełem wyjątkowym, opartym na bogatej literaturze światowej i wielkim doświadczeniu samego badacza. Zaiste, nie mógł lepszemu testamentu naukowego pozostawić po sobie ten niezwykle pracowity i utalentowany człowiek.

Rzeka i jej osady nie były jedynym przedmiotem prac Andrzeja Teisseyre'a w tym szczególnym okresie Jego życia, pomiędzy 1980 a 1990r. Poza rzeką Bóbr ma jeszcze swoje dwa dalsze terenowe laboratoria – basen Jeziora Turawskiego i stoki wzgórz podsudeckich w okolicy Henrykowa oraz w dolinie Ślęży. Metoda Jego pracy polegała

na częstym odwiedzaniu owych miejsc w ciągu całego roku, nie wyłączać zimy, i notowaniu zmian zarówno pod względem sedymentologicznym, jak i mikromorfologicznym. Tak więc w 1983r. publikuje ważną pracę "Osady denne Jeziora Turawskiego w świetle badań geologicznych", pracę wysoko ocenioną przez hydrologów, mających niemałe kłopoty z zamulaniem Jeziora Turawskiego.

Badania stokowe ("laboratorium Henrykowa") – jak wszystkie prace Andrzeja Teisseyre'a – nosiły piętno jego indywidualnego i jak zawsze bardzo nowego oraz oryginalnego podejścia. Stok antropogeniczny, podlegający uprawie rolnej, to miejsce ustawicznej przeróbki gleby, będącej tworzywem "piasków glebowych". Jego krótki komunikat, opublikowany w 1991r. pt. "Soil sand: its origin, transportation and part played in the construction of mud-supported floodplains in humid, temperate climate" rzuca zupełnie nowe światło na procesy degradacji stoku astropogenicznego, znane geomorfologom, ale nie w tym sensie jak to znakomicie ujął A. Teisseyre.

Zaprzyjaźniony jeszcze od czasów lwowskich z rodziną Teisseyre'ów znałem Andrzeja od dziecka. Był słuchaczem moich wykładów i stawał mi się coraz bliższym człowiekiem, gdy po 1975r. okazywał tak wiele zainteresowania geomorfologią. Uważałem Go za czołowego polskiego sedymentologa, dla geografów niezwykle pożytecznego gdy włączył się w geomorfologiczny warsztat prac Instytutu Geograficznego we Wrocławiu. Wykładał dla nas sedymentologię. Był członkiem Rady Naukowej Instytutu. Tak jak Jego ojciec Henryk i matka Julia umiał znaleźć powiązania między geologią a geografiami. Henryk Teisseyre był geografem z wykształcenia, doktoryzował się we Lwowie u wielkiego Romera, poświęcił się jednak czystej geologii i do końca życia pozostał jej wierny, zawsze wybitny i twórczy. Andrzej miał wykształcenie geologiczne, lecz powoli poprzez sedymentologię stał się geomorfologiem, związanym bardzo ściśle z geografiami fizycznymi. W swojej karierze naukowej odbył drogę odwrotną aniżeli ojciec. Zamknął się krąg naukowy tej sławnej rodziny, zasłużonej na pograniczu obu nauk.

Gdy dzisiaj piszę te słowa po stracie ucznia i przyjaciela jawi mi się Jego postać jako szczególnie przywiązania i miłości do nauki. W ostatnim roku życia pisał bardzo dużo, pracował ponad miarę, jakby spieszył się w przecuciu rychłej śmierci. Publikowany Jego dorobek przekraczał już 60 pozycji, a jednak do końca zachował niezwykły hart ducha, ostatnie korekty prac wykonał już w szpitalu. Dnia 6 grudnia został pochowany na Cmentarzu Grabiszyńskim we Wrocławiu, na terasie doliny Ślęzy, wśród swoich "piasków glebowych", które były ostatnią pasją Jego dociekań naukowych. Wierna ziemia przyjęła swojego badacza.

*Alfred Jahn
Wrocław*

Wykaz prac prof. dr. hab. Andrzeja Karola Teisseyre'a

1966. Lower Carboniferous breccias on the northern margin of the Intra-Sudetic Basin. *Bull. Acad. Polon. Sci., Ser. geol. et geogr.*, 14.
- Dolnokarboński wulkanizm w najniższym kulmie NE części niecki śródsudeckiej. *Acta Geol. Polon.*, 16.
- Kierunki transportu i pochodzenie materiału detrytycznego w kulmie ładowym NE części niecki śródsudeckiej. *Ibidem*.
1967. Clastic wedges in the lower Carboniferous of the Intrasudetic Basin. *Bull. Acad. Polon. Sci., Ser. geol. et geogr.*, 15.
- An unknown trachyte neck in the Kulm of Chwaliszów (Middle Sudetes). *Ibidem*. (Wspólnie z A. Nowakowskim i H. Teisseyre'm).
1968. Charakterystyka sedymentologiczna najniższego kulmu ładowego w północnej części niecki śródsudeckiej. *Geol. Sudetica*, 4.
1969. Faulting and sedimentation on the north-western margin of the Intrasudetic Basin. *Bull. Acad. Polon. Sci., Ser. geol. et geogr.*, 17, 1. (Wspólnie z J. Teisseyre'm).
1970. Kaolinized sandy tuff from the Lower Carboniferous of Ciechanowice (Intrasudetic Basin). *Ibidem*, 18.
- Contemporaneous pyrogenic metarials in the Kulm of Sady Górne (Intrasudetic Basin). *Ibidem*.
- Pyroclasts in the bottom portion of Lower Visean (?) in Ciechanowice (Intrasudetic Basin). *Ibidem*.
1971. Pseudomorphosen-tonstein altered from volcanic ash, Lower Carboniferous, Ciechanowice (Intrasudetic Basin). *Ibidem*, 19.
- Charakterystyka sedymentologiczna kulmu z Ciechanowic i paleogeografia najniższego kulmu niecki śródsudeckiej. *Geol. Sudetica*, 5.
- Wulkanity karbońskie i trzeciorzędowe w północnej części niecki śródsudeckiej. *Ibidem*. (Wspólnie z A. Nowakowskim).
1972. O regionalnej kaolinizacji klastycznych osadów wizenu środkowego w północnej części niecki śródsudeckiej. *Przegl. Geol.*, 4.
1973. Carboniferous fans and fanglomerates in the Central Sudetes 1: Marginal faults, downfaulting and sedimentation. *Bull. Acad. Polon. Sci., Ser. Sci. de la Terre*, 21.
- Diagenetic carbonatization due to kaolinization: a hypothesis. *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 43.
1975. Pebble fabric in braided stream deposits. *Geol. Sudetica*, 10.
- Sedymentologia i paleogeografia kulmu starszego w zachodniej części niecki śródsudeckiej. *Ibidem*, 9, 2.
- Dolny karbon północnej części niecki śródsudeckiej. Przewodnik 47 Zjazdu Pol. Tow. Geol. w Świdnicy. Wydawnictwa Geologiczne. Warszawa.
- *Asterocalamites* sp. z dolnokarbońskich ryolitów kulmu z Sadów Górnych (Sudety Środkowe). *Acta Univ. Wratislaviensis*, 247.
- Ułożenie otoczków w osadach roztok na przykładzie koryt współczesnych i kopalnych koryt karbońskich (niecka śródsudecka, Sudety Środkowe). *Geol. Sudetica*, 10, 1.
1976. Geneza białego spągowca w monoklinie przedsudeckiej. *Geol. Sudetica*, 11, 1. (Wspólnie z T. Jerzykiewiczem, P. Kijewskim i J. Mroczkowskim).
1977. Degeneracja meandrów rzek górskich w wyniku przerostu żwirów górnych części łąch meandrowych. *Ibidem*, 12, 1.
- Skupienie otoczków jako struktura kierunkowa we współczesnych i kopalnych żwirach rzecznych. *Ibidem*, 12, 2.
- Współczesne procesy rzeczne w dorzeczu górnego Bobru i Strzegomki (Sudety Środkowe). *Ibidem*, 12, 2.

- Odstonięcie brekcji kulmowych w Miskowicach (Sudety Środkowe) i konieczność jego ochrony jako pomnika przyrody. *Acta Univ. Wratislaviensis*, 378. *Pr. Geol.-Miner.*, 6. PAN Warszawa-Wrocław.
- 1978. Fizjografia zwironośnych rzek meandrujących: zimbrykowane zwirowy w drobnoziarnistych osadach pozakorytowych. *Geol. Sudetica*, 13, 1.
- Fizjografia zwironośnych rzek meandrujących: depozycja piasku w korytach i rozrzut kierunków zapadu laminacji skośnej. *Ibidem*, 13, 2.
- 1979. Przebieg zjawisk fluwialnych w zimie na przykładzie małych rzek sudeckich. *Ibidem*, 14, 1.
- 1980. Fluvial processes on the wet Miskowice Fan. Part I: Erosion and erosional landforms. *Ibidem*, 15, 1, 67 – 121.
- 1981. Szczegółowa mapa geologiczna Sudetów 1:25 000 arkusz Lubawka (Red. J. Don). Wydawnictwa Geologiczne. Warszawa.
- Objaśnienia do szczegółowej mapy geologicznej Sudetów 1:25 000 arkusz Lubawka (Red. J. Don). 1 – 89. Wydawnictwa Geologiczne. Warszawa.
- 1982. Explanatory notes to the lithotectonic molasse profile of the Intra-Sudetic Basin, Polish Part. (Wspólnie z W. Nemeccem i S. J. Porębskim). *Veroff. Zentralinst. Phys. AdW DDR*. Potsdam 66, 267 – 278.
- Zamulanie nizinnych zbiorników zaporowych na przykładzie zbiornika Turawa. Referaty I Zjazdu Naukowego PTPNoZ, 210 – 217. Polskie Tow. Przyjaciół Nauk o Ziemi. Warszawa.
- Szczegółowa mapa geologiczna Sudetów, 1:25 000, arkusz Wałbrzych. (Wspólnie z A. Haydukiewicz, S. Olszewskim i S. Porębskim). Wydawnictwa Geologiczne. Warszawa.
- 1983. Osady denne Jeziora Turawskiego w świetle badań geologicznych. *Geol. Sudetica*, 18, 1, 21 – 60.
- Charakterystyka środowiska wód podziemnych i powierzchniowych zbiornika Turawa. W: Materiały II Ogólnopolskiego Sympozjum: "Współczesne problemy hydrogeologii regionalnej", Łądek Zdrój, 13-16.10.1982r. 201 – 222. (Wspólnie z J. Kryzą, S. Kowalskim i W. Roszakiem). Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- 1984. Procesy fluwialne i rozwój koryta górnego Bobru na odcinku badawczym w Białkowiej (1967-1982). *Geol. Sudetica*, 19, 1, 7 – 74.
- Tektonika zachodniej części masywu granitowego Strzegom-Sobótka. Materiały Konferencji Naukowej: "Mineralizacja i tektonika masywu granitowego Strzegom-Sobótka", Strzegom 27-29.9.1984r. (Wspólnie z I. Wojciechowską, M. Dumiczem, M. P. Mierzejewskim, A. Soleckim i M. Mastalerczem). 19 – 52. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- Ewolucja czaszy Zbiornika Turawa w świetle badań geologiczno-środowiskowych. *Mat. i Studia Opolskie*, 26, 52/53, 117 – 124.
- Zamulanie Zbiornika Turawa i wpływ tego procesu na eksploatację jego wód. *Ibidem*, 26, 52/53, 125 – 131.
- Dostawa piasku do Zbiornika Turawa i jego zapiaszczenie w świetle badań geologiczno-środowiskowych. *Ibidem*, 26, 52/53, 133 – 138.
- 1985. Mady dolin Sudeckich. Część I: Ogólna charakterystyka środowiskowa (na przykładzie zlewni górnego Bobru). *Geol. Sudetica*, 20, 1, 113 – 195.
- Charakterystyka sedymentologiczna serii Gozdnicy w rejonie Gnojnjej. Materiały Krajowej Konferencji Naukowej we Wrocławiu: "Pliocenańska i eoplejstocenańska sieć rzeczna i związane z nią kompleksy osadów gruboklastycznych w Polsce", Wrocław 18-20.6.1985r., 89 – 93. PAN, Komitet Badań Czwartorzędu. Wrocław.
- Objaśnienia do szczegółowej mapy geologicznej Sudetów 1:25 000, arkusz Wałbrzych. (Wspólnie z A. Haydukiewicz, S. Olszewskim i S. Porębskim). 1

- 80. Wydawnictwa Geologiczne. Warszawa
1986. Fluvial processes on the wet Miskowice Fan. Part II: Sediment transport, with special reference to the August 1977 flood. *Geol. Sudetica*, 21, 2, 1 – 72.
- IAS - 7th. European Regional Meeting Excursion Guidebook Kraków, Poland, May 1986. Redaktor tomu + słowo wstępne. 1 – 209. Ossolineum. Wrocław.
- Fluvial systems of southern Poland: Environmental and facies organization. Abstract. 7th. Regional Meeting on Sedimentology, IAS, 180. Kraków.
- The behaviour of riffles and pools in non-braided gravel-bed rivers. Abstract. 7th. Regional Meeting on Sedimentology, IAS, 178 – 179. Kraków.
1987. Deposition on present-day wet alluvial fans (with examples from the Sudetes). Abstract. Symposium on Rotliegendes in Central Europe, Erfurt, May 24-30, 1987. 51. Acad. of Sci. of the GDR, Central Institute for Physics of the Earth. Potsdam.
1988. Mady dolin sudeckich. Część II: Wybrane zagadnienia metodologiczne. *Geol. Sudetica*, 23, 1, 65 – 101.
- Mady dolin sudeckich. Część III: Subaeralnie i subakwalnie deponowane osady pozakorytowe w świetle eksperymentu terenowego (1977-1979). *Ibidem*. 23, 2, 5 – 70.
- Terminologia form i osadów rzecznych w świetle badań środowiska. Abstract. Seminarium "Geneza, litologia i stratygrafia utworów czwartorzędowych", 3-4.3.1988r., Wyd. Uniwersytetu im A. Mickiewicza. Poznań.
- Osiągnięcia nauk o Ziemi w czterdziestoleciu Uniwersytetu Wrocławskiego. W: Uniwersytet Wrocławski - 40 lat w służbie nauki, kultury, gospodarki. 105 – 126. (Wspólnie z A. Jahnem, J. Łobodą i M. Sachanbińskim). *Acta Univ. Wratislaviensis*. 991. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
1989. Deposition of present-day wet alluvial fans (with examples from the Sudetes). *Z. geol. Wiss.*, 17, 3, 291 – 299.
1990. The Hercynian molasse and younger deposits in the Intra-Sudetic Depression, SW Poland. (Wspólnie z K. Dziedzicem). *N. Jb. Geol. Palaont. Abh.*, 179, 2/3, 285 – 305.
- Prace Instytutu Geograficznego, Seria A - Geografia Fizyczna IV - tom poświęcony 75-leciu Prof. dr. hab. Alfreda Jahna. Redaktor tomu. 1 – 218. *Acta Univ. Wratislaviensis*, 1056. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- Dynamika sudeckich rzek zwirodzonych w zimnej połowie roku. *Acta. Univ. Wratislaviensis*, 1056, Pr. Inst. Geogr. IV, Ser. A, 119 – 144. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- Aeolian processes on Turawskie Lake (Silesia Lowland). Abstract. Międzynarodowe Sympozjum: "Late Vistulian and Holocene aeolian phenomena in central and northern Europe", 14-18 May, Poland. Wyd. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. Poznań.
- Profil mad holocenowych w dolinie Oławy koło Białego Kościoła. (Wspólnie z S. W. Alexandrowiczem). *Spraw. Oddz. Krakowskiego PAN*, 167 – 168. Kraków.
1991. Klasyfikacja rzek w świetle analizy systemu fluwialnego i geometrii hydraulicznej. *Pr. Geol. Mineral.*, 22, 1 – 209. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- Bank crevassing and channel anastomosis in the upper river Bóbr valley (Central Sudetes, SW Poland). *Ibidem*, 21, 1 – 109. Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław.
- Soil sand: its origin, transportation and part played in the construction of mud-supported floodplains in a humid, temperate climate. *Geol. Sudetica*,

- 24, 1-2, 285 – 292.
- Mixed-pattern, coexistent, multichannel river system of the upper Bóbr (Central Sudetes, SW Poland): a field experiment and geological data. *Ibidem*, 25, 1-2, 149 – 154.
 - Terminologia form i osadów rzecznych w świetle badań środowiska. Wyd. Nauk. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza. Geogr., 50. Poznań.
- 1992.
- Rzeki anastomozujące - procesy i modele sedymentacji. *Przegl. Geol.*, 4. 241 – 248.
 - Aeolian processes on Turawskie Lake (Silesia Lowland, southwestern Poland): A field experiment. *Z. Geomorph.*, N. F. Suppl. 90, 179 – 191.

Prace przyjęte do druku w 1991r. jeszcze nie opublikowane:

The deluvial (slopewash) system: A proposal. *Bull. Acad. Polon. Sci.*, Spec. Issue - INQUA Congress.

Soil sand as a deluvial deposit, with examples from the loessial area of Henryków, Lower Silesia, Poland. *Bull. Acad. Polon. Sci.*, Spec. Issue - INQUA Congress.